

ФОРМУВАННЯ СТАТИСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИНКОМ ВЕТЕРИНАРНИХ ПРЕПАРАТІВ

© Гаврилюк О.Г., 2009

Проаналізовано стан та проблеми статистичного забезпечення державного управління у сфері ветеринарної медицини поточною інформацією щодо ситуації на ринку ветеринарних препаратів. Запропоновані заходи з удосконалення збирання статистичної інформації та нові форми статистичної звітності для виробників та гуртових і роздрібних торговців на ринку ветеринарних препаратів України.

Situation and problems of statistical supply of state animal health administration with on-line information about situation in the animal health market are analyzed. Measures concerning improvement of statistical information collecting and new forms of statistical reports for manufacturers, wholesalers and retailers in Ukrainian animal health market are proposed.

Постановка проблеми.

Успішне управління маркетинговою діяльністю на підприємстві у будь-якій сфері неможливе без ефективного інформаційного забезпечення. Маркетингова інформація необхідна також державним структурам, організаціям та установам, діяльність яких спрямована на ефективне регулювання та управління ринком. І основою такого інформаційного забезпечення у більшості галузей продовжує залишатись державна статистична звітність.

Щороку вітчизняні виробники виготовляють тонни та тисячі упакувань ветеринарних препаратів для внутрішнього та зовнішнього ринків, імпортують субстанції та іншу сировину й матеріали для їх виготовлення, фірми-імпортери ввозять в країну готові ветеринарні препарати. Якщо за часів планової економіки централізовано визначались і регулювались обсяги та напрями таких товарних потоків, то сьогодні ці потоки відбуваються хаотично і в умовах невизначеності. Тому одним із завдань державного управління є відстеження і аналіз цих потоків з метою їх подальших координування та оптимізування. Зрозуміло, що для цього необхідне запровадження ефективної статистичної звітності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Останнім часом у фаховій літературі дедалі частіше почали з'являтися публікації про недосконалість вітчизняної статистики та її невідповідність сучасним вимогам ринку, про необхідність побудови нових систем збирання статистичної інформації у різних галузях та сферах економіки: у зовнішньоекономічній діяльності, на різних ринках харчових продуктів, у галузі охорони здоров'я тощо. Цю проблему розглядали у своїх працях: В.К. Горкавий, О.В. Іващенко, В.С. Махайлов, Ю.Т. Черепін, К.С. Чуприн та інші вітчизняні фахівці. Разом з тим і досі залишаються невирішеними низка проблем статистичного забезпечення сфери ветеринарної медицини, зокрема у сфері виробництва і реалізації ветеринарних препаратів.

Метою дослідження

Метою дослідження є аналіз поточного стану та розроблення засад для створення статистичного забезпечення управління одним із найважливіших для економічної, епізоотичної, епідеміологічної та екологічної безпеки держави ринків – ринком ветеринарних препаратів.

Виклад основного матеріалу

Ветеринарна фармація та, відповідно, ринок ветеринарних препаратів у масштабах країни є вагомим чинником формування пропозиції продуктів харчування тваринного походження, оскільки

основними умовами забезпечення економічної ефективності сільськогосподарського тваринництва є здоров'я та плодovitість тварин. Така важлива роль ветеринарних препаратів визначає необхідність державного управління у галузі ветеринарної фармації, спрямованого на підтримання рівноваги на ринку ветеринарних препаратів, запобігання недобросовісній конкуренції та монополізму, контроль за якістю, ефективністю та безпечністю ветеринарних препаратів на ринку [3–4; 6].

Основна мета статистичного аналізу ринку ветеринарних препаратів полягає в об'єктивному та повному оцінюванні стану ринку упродовж певного періоду, у виявленні закономірностей та тенденцій його розвитку, характеристиці його структури та особливостей.

Систематичним збиранням та аналізом оперативної інформації про ситуацію у сфері ветеринарної медицини, зокрема й у галузі ветеринарної фармації, визначаються стратегічні плани держави, ефективність роботи зі створення законодавчих та нормативних документів (зокрема щодо регулювання та розвитку галузі ветеринарної фармації та ринку ветеринарних препаратів), система протиепізоотичних заходів та планування їх раціонального ветеринарного забезпечення, структура науково-дослідницької діяльності та виробництва засобів ветеринарного забезпечення, форми та види міжнародної співпраці тощо.

Система інформаційної підтримки рішень різних рівнів державного управління у сфері ветеринарної медицини повинна забезпечувати такі функції:

- повне забезпечення інформацією, достатньою для аналізу поточної ситуації, виявлення та оцінювання проблемного кола питань, ухвалення стратегічних рішень;
- інформаційне обслуговування тактичного та оперативного планування, організування та контролю діяльності на різних рівнях ієрархії державного управління у сфері ветеринарної медицини;
- інформаційна підтримка ухвалення управлінських рішень з питань регулювання діяльності підзвітних та підконтрольних організацій.

Сьогодні у галузі ветеринарної фармації України спостерігається великий дефіцит інформації (як державних органів управління, так і різних ринкових суб'єктів), що значно утруднює ухвалення будь-яких управлінських рішень. Як показав аналіз, ситуація однаково незадовільна і в науковій літературі (монографічній, періодичній), і в офіційній статистиці [4].

Особливістю національного статистичного та іншого інформаційного забезпечення є висока вартість і трудомісткість досліджень, через що сучасна статистична звітність не передбачає збирання відомостей про обсяги виробництва та реалізації ветеринарних препаратів на території України, експорт, імпорт та аналіз ситуації на ринку. Окрім того, національні класифікатори товарів не містять поняття “ветеринарного препарату” (чи “ветеринарного лікарського засобу” або “препарату” чи “лікарського засобу для ветеринарної медицини”) як такого [1; 5; 9; 11].

У номенклатурі товарів офіційних класифікаторів, якими користуються при складанні форм державної статистичної звітності підприємств та організацій в Україні, є лише позиції 3002.30.00 “Вакцини ветеринарні” (за УКТЗЕД) та 24.42.21.600 “Вакцини проти ящура та інші для ветеринарної медицини” (за ДК 016-97) [1; 5]. Решту ж ветеринарних препаратів разом з лікарськими засобами гуманної медицини віднесено до групи 24.42.1 “Препарати лікарські – лікарські препарати, що використовуються для внутрішнього або зовнішнього лікування або для запобігання захворювань людей і тварин” [1].

Така ситуація призвела до того, що, наприклад, у Львівській області (де ліцензії на виробництво ветеринарних препаратів станом на 01.01.2000 мали 28 підприємств, на 01.01.09 – 7 підприємств), за даними обласного управління Держкомстату, упродовж 1998–2008 рр. Виробництво препаратів для потреб ветеринарної медицини повністю відсутнє.

У сфері охорони здоров'я населення ситуація була трохи краща, оскільки ще з радянських часів збирали певну інформацію про виробництво, імпорт та експорт лікарських засобів гуманної медицини. Проте, з появою нових видів лікарських засобів та нових їх груп, а також із впровадженням нових класифікацій лікарських засобів, така офіційна статистична інформація перестала задовольняти Міністерство охорони здоров'я. Саме тому ще 2001 року Міністерство

охорони здоров'я розробило та запровадило обов'язкову статистичну звітність для виробників лікарських засобів та виробів медичного призначення [7].

Система статистичних показників, за якою можуть здійснюватися статистичні дослідження стану та розвитку ринку ветеринарних препаратів (як світового ринку, так і ринків окремих країн і регіонів), має містити взаємозалежні показники, використання яких давало б змогу за допомогою обмеженої первинної інформації якнайповніше відображати стан, тенденції і закономірності розвитку ринку ветеринарних препаратів, а також здійснювати на їх основі відповідні прогнози. Така система показників дає змогу оцінити:

- поточний стан та структуру ринку ветеринарних препаратів (загалом та в розрізі окремих груп ветеринарних препаратів та видів тварин);
- основні тенденції розвитку ринку ветеринарних препаратів (загалом та в розрізі окремих груп ветеринарних препаратів та видів тварин);
- територіальні особливості ринку ветеринарних препаратів (загалом та в розрізі окремих груп ветеринарних препаратів та видів тварин).

Запроваджувати статистичну звітність для учасників ринку ветеринарних препаратів необхідно здійснювати в межах створення Інформаційної системи Державного комітету ветеринарної медицини України [10]. Розроблення та запровадження такої системи звітів підзвітних та підконтрольних організацій, яка б давала змогу якомога в більшому об'ємі отримувати інформацію про стан справ у галузі ветеринарної медицини, про розвиток тваринництва, про епізоотичний стан та лікувальну роботу в Україні, про становище на ринку ветеринарних препаратів, є завданням першого етапу створення цієї інформаційної системи.

Порядок подання звітності передбачає її надходження в паперовому та електронному варіантах до Державного комітету статистики України та Державного комітету ветеринарної медицини України.

При цьому насамперед необхідно внести зміни до Державного класифікатора України "Класифікація видів економічної діяльності" [8]. В останній редакції згаданого класифікатора такий вид економічної діяльності, як виробництво лікарських препаратів для ветеринарії (разом з: виробництвом медикаментів: імунних сироваток та інших елементів крові, вакцин; різноманітних ліків, включаючи гомеопатичні препарати; виробництвом хімічних протизаплідних препаратів зовнішнього застосування та гормональних протизаплідних препаратів; виробництвом стоматологічного цементу та цементу для відновлення кісткових тканин; виробництвом вати, марлі, бинтів та інших перев'язувальних матеріалів з лікарським просочуванням, кетгуту для накладання хірургічних швів тощо; виробництвом трав'яних настоянок для лікувальних цілей) входить до єдиного підкласу 24.42.0 класу 24.42 "Виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів". На нашу думку, раціональніше виділити окремий підклас 24.42.1 "Виробництво лікарських препаратів для ветеринарії" у класі 24.42 "Виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів", що дало б змогу відмежувати виробництво у сфері ветеринарної фармації від гуманної. Необхідно також внести зміни до Державного класифікатора продукції та послуг, Номенклатури продукції промисловості та Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, які лежать в основі вітчизняної статистичної звітності, ввівши такий вид товару, як "ветеринарні препарати".

Відповідно до Положення про Державний комітет ветеринарної медицини та з метою оцінювання стану галузі ветеринарних препаратів, постійного моніторингу вітчизняного виробництва ветеринарних лікарських засобів, розвитку ринку ветеринарних препаратів, поліпшення забезпечення сільськогосподарського тваринництва та домашніх тварин вітчизняними засобами для профілактики та лікування захворювань тварин було розроблено систему квартальної статистичної звітності "Звіт про виробництво й поставку ветеринарних препаратів в Україні" [2].

Застосування уніфікованих форм звітності виробників, гуртових і роздрібних покупців дасть змогу накопичити інформацію, необхідну для оцінювання:

- як виробництва, так і реалізації видів ветеринарних препаратів та кормових добавок за виробниками, за фармакотерапевтичними групами та лікарськими формами;

- експорту ветеринарних препаратів і кормових добавок вітчизняного виробництва за країнами, виробниками, фармакотерапевтичними групами та лікарськими формами;
- імпорту ветеринарних препаратів і кормових добавок за назвами виробників, за країнами виробництва, за імпортерами, за фармакотерапевтичними групами та лікарськими формами;
- каналів дистрибуції ветеринарних препаратів і кормових добавок тощо.

Звіти вітчизняних виробників ветеринарних препаратів повинні містити інформацію:

- про види ветеринарних препаратів і кормових добавок, що виробляються, за фармакотерапевтичними групами, лікарськими формами, та обсяги їх виробництва у натуральних і вартісних показниках;
- про обсяги реалізації ветеринарних препаратів і кормових добавок в областях України у натуральних і вартісних показниках;
- про обсяги експорту ветеринарних препаратів і кормових добавок вітчизняного виробництва за країнами у натуральних і вартісних показниках;
- про обсяги реалізації ветеринарних препаратів і кормових добавок за видами установ та організацій у натуральному вираженні.

Підприємства та організації, що отримали ліцензію на гуртову реалізацію ветеринарних препаратів та кормових добавок, а також вітчизняні виробники, одним з видів діяльності яких є реалізація продукції інших виробників ветеринарних препаратів, як вітчизняних, так і іноземних, повинні подавати інформацію:

- про види ветеринарних препаратів і кормових добавок, що реалізуються, за виробниками, за країнами виробництва, фармакотерапевтичними групами, лікарськими формами, придбані безпосередньо у виробників (як вітчизняних, так і іноземних) чи у посередників, у натуральних і вартісних показниках;
- про обсяги реалізації ветеринарних препаратів і кормових добавок за областями України у натуральних і вартісних показниках;
- про обсяги експорту (реекспорту) ветеринарних препаратів і кормових добавок за країнами у натуральних та вартісних показниках;
- про обсяги реалізації ветеринарних препаратів і кормових добавок за видами установ та організацій у натуральному вираженні;
- про обсяги імпорту ветеринарних препаратів і кормових добавок за виробниками, країнами виробництва, фармакотерапевтичними групами та лікарськими формами у натуральних і вартісних показниках.

Для потреб збирання статистичної галузевої звітності, на нашу думку, в Україні слід запровадити запроповану 1990 р. Радою лікарських засобів скандинавських країн Анатомічно-терапевтично-хімічну класифікаційну систему ветеринарних лікарських засобів АТСvet, з 1996 р. рекомендовану Всесвітньою організацією охорони здоров'я до застосування як міжнародний стандарт у методології збирання статистичних даних [12–14]. Системою АТСvet передбачено п'ять рівнів групування ветеринарних препаратів. Кожній групі, підгрупі та конкретному лікарському засобу присвоєно ідентифікаційний код, що робить класифікацію зручною для застосування в автоматизованих інформаційних системах і базах даних.

Після зведення статистичної звітності (яке повинно здійснюватися інформаційним відділом Державного комітету ветеринарної медицини до 20-го числа місяця, наступного за звітним періодом) опрацьовані результати повинні надходити до Відділу фармацевтики та ліцензування Управління організації ветеринарної справи та профілактики незаразних хвороб тварин Комітету, де вони мають аналізуватися та опрацьовуватися.

Висновки

На підставі інформації, зібраної за допомогою запропонованих форм звітності, планується здійснювати різноманітні прогнози та плани в масштабах країни – планування протиепізоотичних заходів, наукової роботи, прийняття рішень з державного регулювання галузі тощо. Така система

звітності повинна значн полегшити роботу з аналізу інформації та планування різноманітних заходів в галузі, водночас це дасть змогу посилити контроль за усіма суб'єктами господарювання, що працюють в галузі ветеринарії.

Під час розроблення системи звітності виробників, гуртових та роздрібних покупців було враховано забезпечення основних цілей збирання інформації, зокрема можливість оцінювання:

- виробництва видів ветеринарних препаратів та кормових добавок за виробниками, лікарськими групами, лікарськими формами;
- реалізації ветеринарних препаратів та кормових добавок за областями України за виробниками, лікарськими групами, лікарськими формами;
- експорту ветеринарних препаратів та кормових добавок вітчизняного виробництва за країнами, за виробниками, лікарськими групами, лікарськими формами;
- імпорту ветеринарних препаратів та кормових добавок іноземних виробників за назвами виробників, за країнами виробництва, за імпортерами, за лікарськими групами, лікарськими формами;
- каналів дистрибуції ветеринарних препаратів та кормових добавок тощо.

1. Алфавітний покажчик до державного класифікатора продукції та послуг ДК 016-97: В 3 т. / За заг. ред. В.Л. Іванова. – Львів: Леонорм, 1998. 2. Ведення квартальної статистичної звітності “Звіт про виробництво й поставку ветеринарних препаратів в Україні”: Методичні рекомендації / П.І. Вербицький, О.Г. Гаврилюк, І.Я. Коцюмбас та ін. – К.: Тріада плюс, 2005. – 20 с. 3. Гаврилюк О.Г. Інструменти державного регулювання галузі виробництва ветеринарних препаратів в сучасних умовах // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 12. – С. 33–40. 4. Гаврилюк О.Г. Роль держави у регулюванні ринку ветеринарних препаратів // Вісн. Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – 2002. – № 456: Логістика. – С. 135–139. 5. Державний класифікатор України. Українська класифікація товарів зовнішньо-економічної діяльності. Вид. офіц. – К.: Держстандарт України, 1998. – 564 с. 6. Крикавський Є.В., Вербицький П.І., Гаврилюк О.Г. Основи концепції економічного розвитку галузі ветеринарної фармації України // Економіка України. – 2007. – № 10. – С. 59–70. 7. Наказ Міністерства охорони здоров'я України “Про затвердження форми статистичної звітності № 1-ПФ (квартальна) “Звіт про виробництво й поставку лікарських засобів та виробів медичного призначення” та Інструкції щодо її заповнення” № 261 від 03.07.2001. 8. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності: Видання офіційне. – К.: Держстандарт України, 2006. – 315 с. 9. Номенклатура продукції промисловості. – К.: Державний комітет статистики України, 2002. 10. Вербицький П.І., Гаврилюк О. Г., Коцюмбас І. Я. та ін. Побудова інформаційної системи структури державного управління в галузі ветеринарної медицини. Основні принципи та етапи: Методичні рекомендації. – К.: Тріада плюс, 2005. – 16 с. 11. Пояснення до номенклатури продукції промисловості. – К.: Державний комітет статистики України, 2002. 12. ATCvet Index. – Uppsala, Sweden: Nordic Council of Medicines, 97. – 74 p. + 70 p. 13. Guidelines on ATCvet classification. – Uppsala, Sweden: Nordic Council of Medicines, 99. – 36 p. 14. WHO Collaborating Centre for Drug Statistics Methodology: About the ATCvet classification system [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.whocc.no/atcvet/>.